

LA SOCIETE HUET. TUSSEN REVOLUTIE EN REAKTIE

door

E.C. COPPENS

Het „unionisme”, dat onder invloed van de verhouding tot het buitenland in België na 1830 ook de interne politiek bepaalde, ruimde trapsgewijze de plaats in voor een tegenstelling tussen de twee voordien in dat monsterverbond vertegenwoordigde strekkingen. Aan welke omstandigheden dient men die ommekeer toe te schrijven? In afwijking van de traditionele verklaringen stelt H. Gaus in zijn onlangs verschenen artikel „*Achter de schermen van het unionisme*”¹ als verantwoordelijk voor: de tegenstelling bij de katholieken zelf, en de politiek van enkele gezagsdragers. Een optreden als dat van Mgr. Delebecque te Gent zou in die evolutie geen gering aandeel gehad hebben.

Deze door de schrijver als een hypotese geformuleerde stellingname gaat niet alleen op voor de jaren dertig, maar kan m.i. ook verklarend werken voor de duidelijke groei van de bipolariteit in het Belgische politieke leven tot aan de breuk tussen de liberale en de konservatieve richting in het midden van de 19e eeuw. Deze breuk werd verhaast door de economische moeilijkheden en de politieke onrust tussen 1845 en 1850. Het intrigerende revolutiejaar 1848 zag de zegepraal van de konservatieve richting binnen de Kerk, de onzekerheid waarmee mennaisianen positie zochten en de handige politiek van C. Rogier, die de centrale positie van het liberalisme versterkte, hoewel hij ook links van zich het radikalisme zag groeien. Dat in deze tijd slachtoffers moesten vallen, blijkt uit het hier door ons gekozen voorbeeld: la Société Huet.

FRANÇOIS HUET²

„Ecrivain de mérite, professeur éloquent, philosophe profond et patriote ardent”. Hiermee beschrijft Edouard Huet zijn oudere broer na diens dood in 1869. De adjektieven weerspiegelen duidelijk de bewondering die was blijven leven bij de generatie die door hem gevormd was.

(1) H. GAUS, *Achter de schermen van het unionisme*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1972, 3-4, pp. 367-385.

(2) Over François Huet: zie:

E. HUET, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de François Huet*, Chartres, 1876.

H. QUACK, *De socialisten- personen en stelsels*, deel III: *het tijdvak tussen de jaren 1830 en 1850*, Amsterdam, 1890.

O. MERTEN, *François Huet*, in: *Biographie Nationale*, deel IX, kol. 626-632.

P. HOFFMAN, *François Huet*, in: *Liber Memorialis de l'université de Gand*, deel I, p. 104-114. Gent, 1913.

RESZHAZY, *Origines et formation du catholicisme social en Belgique*, Leuven, 1958.

François Huet werd geboren op 26 december 1814 in Villeau (Dép. Eure-et-Loir, ar. Chartres, c. Voves) als zoon van Urbain-Symphorien Huet et Marie-Cécile Levassor. Zijn ouders behoorden oorspronkelijk tot de welgestelde boerenaristocratie van de Beauce. Volgens de hardnekkige familie-traditie was vader Huet een man van de spreekwoordelijke twaalf stielen, een fantast, die liever jaagde, dichtte en biljart speelde dan het land te ploegen, zoals de boer hoort te doen. Het zou aan hem te wijten geweest zijn dat de familie verarmde en uit schaamte, om de smaad te ontvluchten, uitweek naar Parijs, waar ze zich bij de massa plattelanders voegde, die zochten naar een lift voor de betere standen. De Huets slaagden daarin, dank zij de spaargelden van moeder Levassor, haar karakter en praktische zin, en dank zij de kwaliteiten van de oudste zoon François.

Deze studeerde immers uitzonderlijk goed, eerst aan het klein seminarie van île Saint-Louis³, en toen dit gesloten werd, aan het collège Stanislas. Daar werd hij aanvaard op voorspraak van een gallicaans priester, M. Hubeau, die voorheen directeur was van île Saint-Louis⁴. Hij kreeg een studiebeurs van de stad Parijs en vergoedde die door de ene lauwerkrans op de andere te stapelen.

Het uitbreken van de julirevolutie van 1830 maakte naar het schijnt een diepe indruk op hem. De toen zestienjarige las bij een liberaal-katoliek verwant met passie de revolutiegezinde kranten. In 1834 behaalde hij de eerste prijs voor filosofie aan de Sorbonne⁵, waarna hem een plaats als directeur van een krant werd aangeboden. Hij weigerde echter en verkoos leraar geschiedenis te worden aan het collège Rollin. De aalmoezenier van deze instelling, Sénac, een verlicht priester, bracht hem in contact met de mennaissiaanse filosoof Bordas Demoulin, die verder de koers van zijn filosofie zou bepalen.

Het contact met Bordas heeft hem waarschijnlijk ook een benoeming opgeleverd tot professor in de filosofie aan de Gentse Rijksuniversiteit. Huet was toen slechts 21 jaar oud, een leeftijd die men wel ongewoon kan noemen, hoewel in die jaren het ongewone in de logika der dingen lag. Bij de heroprichting van de universiteit trachtte men immers de heersende orangistische strekking te neutraliseren door de benoeming van een aanzienlijk deel nieuw-franstalig-personeel. Huet werd duidelijk omwille van zijn mennaissiaanse sympathieën benoemd. Dit leren we uit een brief door provincie-gouverneur De Jaegher⁶ aan Charles Rogier geschreven, en waarin hij zegt: „En 1834, le Ct. Ch. Vilain XIII, alors gouverneur, s'était porté caution pour un étranger, un Français, M. Huet, que sa recommandation venait de faire nommer professeur de philosophie à l'université". Er is geen reden om aan de woorden van De Jaegher te twijfelen. Ch. Vilain, één van de medestichters van het jonge België⁷, had in de twintiger jaren

(3) E. HUET, *Notices sur...*, p. 5.

(4) idem

(5) Zie *L'Univers* van woensdag 20 augustus 1834, p. 1.

(6) Brief van De Jaegher aan Rogier, d.d. 9 november 1834, ARAB, Rogier, 435.

(7) Charles Vilain XIII was immers een van de leiders van „l'Eglise libre dans l'Etat libre". Zie: A. VERMEERSCH en H. WOUTERS, *Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische Pers*, p. 18.

in Parijs de lessen gevolgd van het collège Charlemagne⁸. Het is dus helemaal niet uitgesloten dat hij één van de promotors van Huet kende, in casu Sénac, Bordas of Hubeau.

Dat Huet in Gent niet met open armen ontvangen werd, spreekt haast vanzelf. In dezelfde brief van De Jaegher lezen we: „Mr. Huet doit au Cte Jn-Bte D'Hane, la plus honnête des dupes, la reconnaissance d'avoir pu compléter sans encombre ses dix premières années d'exercice de fonctions, malgré l'opposition presque unanime du corps universitaire auquel il appartenait”. Dit zal later door Huet zelf bevestigd worden, eveneens in een brief aan minister Rogier: „C'est entre les mains de MM d'hane et de Theux que mes feuilles furent déposées, pour être soumises à un examen officiel. Or, ni à cette époque, ni depuis, je n'ai reçu aucune espèce d'observation concernant mes doctrines”⁹. Hieruit leren we dat de tegenzin waarmee hij door de Gentse orangistische middens aanvaard werd, niet kon leiden tot een boycot, omdat Huet in feite de vertegenwoordiger was van de officiële Belgische ideologie.

Op grond van de brief van gouverneur De Jaegher is het ook mogelijk de carrière van Huet in twee periodes te onderverdelen, met als keerpunt het jaar 1845. In de eerste periode (1835-1845) werkte Huet aan de conceptie en de uitbouw van zijn filosofie. Er is niets dat er op wijst dat hij toen reeds aan politiek dacht of aan de praktische realisatie van zijn ideeën. Met een beetje verbeelding zou men dit de tijd van bezinning kunnen noemen tussen zijn verborgen en zijn openbaar leven. Welke zijn ideeën in die tijd waren, is nog op te maken uit een cursus in steendruk¹⁰ door zijn oud-student P. Voituren bewaard¹¹.

Een juist beeld van zijn filosofie geven, kan onmogelijk in een paar woorden. Toch zijn er enkele adjektieven bij te plaatsen, die verhelderend werken. Hoewel de latere biografen van Huet dit ontkend hebben¹², kan men in zijn cursus geen andere unificerende faktor zien, dan een onbetwistbaar eklektisme. Er is zelfs een zinsnede die duidelijk programmatisch in die richting wijst: „Il en résulte encore que le mathématicien peut jusqu'à un certain point s'en tenir aux travaux des savants de son siècle, et avoir confiance dans leur enseignement, tandis que le philosophe doit se faire une loi d'étudier les systèmes de tous les temps et de tous les pays. A cet égard tout philosophe doit être éclectique. L'éclectisme dans le vrai sens du mot, est la méthode qui consiste à rechercher et à choisir le vrai partout où il se trouve”¹³. Door dat 'écht' eklektisme moet de filosoof de waarheid trachten te bereiken, die volgens Huet is: „l'être en tant que connu, ou, plus précisément, ... l'égalité de l'être et de la pensée...”. Dit is een poging tot een vertaling van het gekende thomistische: „veritas est adaequatio rei et intellectui”. Wat verder wordt de betekenis ervan echter in idealistische richting omgebogen, waar hij zegt: „il faut qu'ils

(8) Over Vilain XIII, zie: *Biographie Nationale*, deel XXVI, kol. 729-736.

(9) Brief van Huet aan Rogier, d.d. 21 maart 1850, ARAB, Rogier, 482.

(10) Waarschijnlijk rond 1840 gedrukt.

(11) F. HUET, *Sommaire du cours de philosophie* (onuitgegeven), Gent, s.d.

(12) E. HUET, *Notice historique*, p. 7.

(13) F. HUET, *Sommaire du cours de philosophie*, p. 139.

soient au fond une seule et même chose, qu'il y ait identité du sujet et de l'objet de la pensée..."¹⁴. Men kan dit laatste nog illustreren met citaten over de betrekking tussen mens en God, over de houding van de mens tegenover de autoriteit e.d.m. Aldus grasduinend door de cursus kan men aantonen dat Huet filosofisch aan vele ruiven eet. Belangrijk is wel dat er naar het einde van de cursus toe een nieuw geluid klinkt: dat van het positivisme. Het is ontegensprekelijk zo dat hij daardoor werd beïnvloed waar hij zegt: „Plus on examine l'influence de la société et des institutions sur l'homme, plus elle paraît formidable. Un foi presque aveugle est le partage inévitable de l'enfant. Avec le langage, il reçoit des opinions, des sentiments, une morale toute faite. Bon gré, mal gré, chaque individu se trouve solidaire de tout ce qui l'a précédé et de tout ce qui l'entoure, et le milieu social pèse sur nous"¹⁵. Wat verder ontwikkelt hij het door hem later zo geliefkoosde beeld van de tegenstelling tussen de „civilisation de la chute" en de „civilisation de la délivrance". De eerste werd vernield door de middeleeuwen, de tweede moet gerealiseerd worden door het echte kristendom, in een vaste unie met de gedachten van broederlijkheid in vrijheid, ontleend aan de Franse revolutie.

Deze poging tot verzoening van de kristelijke moraal met het ideaal van vrijheid van onderzoek en gedachtenuiting enerzijds en het propageren van een toekomst met meer sociale rechtvaardigheid (door de solidariteit tussen alle burgers van de ideale republiek) anderzijds, maakt dat men Huet herhaalde malen heeft ondergebracht bij de kristen-demokraten avant-la-lettre. Dit is o.i. wel wat voorbarig. Vooreerst heeft Huet nooit een duidelijk afgelijnde sociale leer uitgewerkt, of gedacht aan de concrete realisatie van zijn ideeën. Bovendien is er geen filosofische continuïteit tussen hem en de laat-negentiende-eeuwse kristen-demokraten. Integendeel, zowel zijn eigen filosofische en politieke evolutie na 1850 als die van zijn leerlingen, wijst er op dat in hun gedachten de klemtoon veeleer lag op het liberalisme, dan op katolieke rechtgelovigheid. Wel is het waar dat Huet zich ingewerkt had in de werken van de utopische socialisten, en daar de gedachten gehaald waarmee hij het fundament van de politieke overtuiging van een groot aantal van zijn leerlingen zou leggen.

Niet zijn originaliteit is dus uitzonderlijk, wel echter de manier waarop hij jonge mensen wist te boeien. Niettegenstaande hij geen Adonis was, had hij toch een aantrekkelijk uiterlijk¹⁶. Bovendien schijnt er een enige fascinatie te zijn uitgegaan van zijn woorden, die gloeiden van overtuiging en proselitisme. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er rondom hem een kern van jonge intellectuelen werd gesticht, die tot doel hadden de studie van filosofische, politieke en sociale problemen.

(14) F. HUET, *Sommaire...* p. 52.

(15) F. HUET, *Sommaire...*, p. 217.

(16) V. LOVELING, *Herinneringen*, Hasselt, 1967, p. 147.

LA SOCIETE HUET

Huet had in de eerste tien jaren van zijn onderwijs zijn geloof met zijn politieke overtuiging in één filosofisch stelsel kunnen verzoenen, mede omdat de politieke conjunctuur in België dit mogelijk maakte. In het begin van de veertiger jaren veranderde echter veel. In 1837 werd bisschop Van De Velde opgevolgd door de president van het groot seminarie van Brugge, Delebecque¹⁷, die bekend stond om zijn behoudende opvattingen, en trouwens daarom benoemd werd. Het kon niet anders of er moesten moeilijkheden rijzen tussen de bisschop en een aantal liberaal-katolieke professoren, die aldus voor een dilemma geplaatst werden, de verplichting te kiezen tussen de wetenschap en hun geloofsovertuiging. In de eerste jaren van het episkopaat van Delebecque deed zich dat nog niet zo onmiddellijk gevoelen. De bisschop had zijn handen vol met het omkeren van de politiek van zijn voorganger, met het aan zich ondergeschikt maken van de niet altijd even volgzaam klerus, en met zijn strijd op persgebied¹⁸.

Ondertussen was aan de universiteit een generatie jonge intellectuelen gevormd, onder het Belgisch regime, en met geloof in het liberalisme dat de jonge staat tot ideologie diende. Zij hadden een geweldig taakbewustzijn en het besef dat op korte termijn een mooie carrière voor hen was weggelegd¹⁹. Kontakt met de universiteit verloren zij niet: er was als het ware een spontane binding, zij het niet met de instelling, dan toch met enkele sterke persoonlijkheden. Op 13 juni 1846 stak de Société Huet te Gent van wal. Zij was een duidelijk voorbeeld van de toenadering tussen de twee 'achtergelaten' opinies in Gent, de orangistische en de republikeinse, ideaal gekoncretiseerd in twee hoogleraren: H. Moke en F. Huet.

De geschiedenis van de stichting en de stemming over de samenstelling komen wel wat verward voor. Er waren negen stichtende leden²⁰. Zeven daarvan waren aanwezig op de stichtingsvergadering, nl. Huet, Voituron, Callier, Fredericq, Dumont²¹, Waelbrouck, Dervaux. Huet werd tot voorzitter verkozen, Callier tot ondervoorzitter en Voituron tot sekretaris. Het komt ons enigszins bevreemdend voor dat bij de lijst van de stichtende leden namen zoals die van Moke, Leirens, De Laveleye, Stecher en Heremans, die allen later toch tot de voornaamste leden gerekend werden, niet voorkomen. Op een ander tijdstip²² had echter een tweede stichtingsvergadering plaats, waarin nu niet Huet tot voorzitter werd gekozen, maar

(17) Zie: E. LAMBERTS, *De Heilige Stoel en de zaak Laurent-Brasseur*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1970, II, pp. 83-111.

(18) H. GAUS, *Achter de schermen van het unionisme*, p. 372.

(19) Een mooie lijst van deze mensen is te vinden bij P. FREDERICQ, *Notice sur Jean Stecher*, pp. 10-11.

(20) RUG, Fonds Voituron, Handschrift G II 962, *Questions sociales*. Dit zijn de handschriftelijke verslagen van de vergaderingen van de Société Huet.

(21) Idem.

(22) Idem, zaterdag, 13 juni 1846.

De zaak is nog ingewikkelder, want van een derde clubje was De Laveleye voorzitter. De namen van de leden hiervan zijn ons echter verder onbekend. Waarschijnlijk waren het studenten.

wel Callier. Leirens werd daar ondervoorzitter, en ook De Laveleye was daar aanwezig.

Hoe de juiste toedracht geweest is, zal misschien nooit opgeklaard worden. Een en ander maakt het echter mogelijk een hypothese voorop te stellen, waarin Moke de centrale figuur is. Zoon van een Westvlaamse vader en een Duitse moeder, was Moke zijn loopbaan begonnen onder Hollands bewind, en zijn familie was volkomen Nederlandgezind. Ten behoeve van de Franstaligen, schreef vader Moke zijn „Principes de la langue belge”²³. De jonge Moke zelf schreef een vijftal patriottisch-Nederlands historische romans en werkte mee aan „Le National”²⁴, een krant die één van de hevigste tegenstanders was van het unionisme. Deze Moke was in de veertigerjaren tegelijk leraar geschiedenis aan het Gentse atheneum en buitengewoon hoogleraar aan de Gentse universiteit. De Laveleye was een oud-student van hem, evenals Leirens, Callier e.a. Zijn invloed zou de passie van Stecher voor Nederlandse literatuur meer begrijpelijk maken. Callier, 'le prince' van Huet, zou eveneens aan de persoonlijke invloed van Moke zijn eerste democratische overtuiging te danken hebben²⁵. Deze invloed van Moke kan nog met een aantal andere voorbeelden aangetoond worden²⁷.

Moke was ouder dan Huet, die in jaren niet veel verschil vertoonde met zijn oud-leerlingen; Callier en De Laveleye bijvoorbeeld. Men mag aannemen dat de traditie van de discussievergaderingen begonnen is ten huize van Moke²⁸, later ook van Huet, en dat tenslotte Huet meer en meer de spil werd door het radikalisme in zijn ideeën. Dat Moke tenslotte een niet meer zo opvallende rol gespeeld heeft, is misschien vooral te wijten aan de vertekening van het beeld, waarvoor Voituron en Fredericq later gezorgd hebben²⁹. Het initiatief tot het stichten van een vereniging zou wel van Callier kunnen uitgegaan zijn, in samenwerking met Leirens en De Laveleye. Dit zou verklaren waarom Callier eerst tot voorzitter gekozen werd. In deze hypothese verder denkend, is het mogelijk dat Huet achteraf zijn adhesie betuigd heeft, wat hem — gezien zijn positie — aan het hoofd bracht van een talrijker vereniging die op 13 juni 1846 gesticht werd.

Het aantal leden van de Société Huet was vast bepaald en de samenstelling zag eruit als volgt :

(23) H. PIRENNE, H.G.P.H. Moke, in: *Liber Memorialis de l'université de Gand*, Gent, 1913, p. 95.

(24) Deze romans werden gepubliceerd tussen 1827 en 1832. Het waren: *La Bataille de Navarin ou le Renégat* (1827), *Les Gueux de mer ou la Belgique sous le duc d'Albe* (1827), *Les Gueux des bois ou les Patriotes belges de 1566* (1828), *Philippine de Flandre ou les Prisonniers du Louvre* (1830), *Hermann ou la Civilisation et la Barbarie* (1832). Zoals men merkt was Moke de uitstekende voorbereider van de latere geuzenromantiek bij de liberale Vlamingen.

(25) J. BIDEZ, *Gustave Callier* (1842), in: *Liber Memorialis*, Gent, 1913, p. 116.

(27) Het eerste historisch werk van De Laveleye: *Histoire des Rois Francs*, was waarschijnlijk door hem geïnspireerd. Zie ook: P. FREDERICQ, *Notice sur Jean Stecher*, p. 35.

(28) P. FREDERICQ, *Notice sur Jean Stecher*, p. 35.

(29) Voituron in zijn verslagen van de vergaderingen van de Société en Fredericq door zijn invloed op enkele biografen van François Huet waaronder Virginie Loveling, Discailles en Quack.

	Geboortepl. + dat.	beroep	beroep vader
F. HUET	Voves 1814	hoogleraar	onzeker
G. CALLIER	Gent 1918	agg. aan de Gentse univ.	
P. VOITURON	Gent 1824	advokaat	steenknipper
C. FREDERICQ	Nevele 1817	eigenaar	koopman
E. DE LAVELEYE	Brugge 1822	geneesheer	
		advokaat	(grondbezitter?)
		eigenaar	
C. LEIRENS	Gent 1813		
P. DE PAEPE	Gent 1824	advokaat	
E. DERVAUX		advokaat	
A. DUMONT	Gent 1813	geneesheer	
C. DUMONT			
C. WAELBROUCK	Gent 1824	advokaat	advokaat secretaris van Gent (1852)
J. STECHER	Gent 1820	dr. filosofie	hotelhouder
D. VANDERVIN	Gent 1820	leraar atene- um Gent	
GUILLERY ³⁰		ingenieur(s)	
J.F.J. HEREMANS	Antwerpen 1825	leraar atene- um Gent	
VERDUSSEN	Mechelen 1821	advokaat	
A. DUBOIS	Brussel 1827	letterkundige	gemeenteraadslid, schepen in 1852.
B. SCHOLLAERT ³¹	Gontrode (?)		gemeenteraadslid?
VIÈTE ³²	(Gent 1800?)	(particulier?)	

Het reglement bepaalde dat een niet-lid slechts met algemeenheid van stemmen kon opgenomen worden, dat aanwezigheid op de wekelijkse vergaderingen verplicht was en dat de organisatie voor doel had: „la discussion de questions philosophiques et sociales”.

De Société had ook specialisten aangesteld als rapporteurs:

- over algemene politiek: Gustave Callier
- over wetgevende macht: Emile De Laveleye
- over uitvoerende macht: Octave Dervaux
- over rechterlijke macht: Polydore De Paepe
- over handel: Charles Waelbrouck
- over openbare macht: Constant Leirens.

(30) V. LOVELING, *Herinneringen*, p. 16, merkt op dat dit twee broers waren, uit Wallonië afkomstig.

(31) Op de kiezerslijsten van de stad Gent voor 1845 komt een B. Schollaert voor, gemeenteraadslid, en geboren in 1787. Misschien is dit zijn zoon.

(32) Voituron schrijft Viète.

Een dergelijke naam komt op de kiezerslijsten in Gent van deze periode nergens voor. Wel een Viète.

Enkele elementen in aard en samenstelling van de kring vragen de aandacht. Er was een labiel evenwicht tussen homogeniteit en heterogeniteit. Bijna de helft van hen werd niet te Gent geboren, en zijn dus nieuwkomers. Onder hen zijn er enkelen, die wel te Gent zijn geboren, die niet uit een Gentse familie voortkomen, maar wier ouders van elders komen. Zo bv. Voituron, Leirens, Stecher, Guillery en Dubois. Zij behoorden dus in de regel niet tot de families van de Gentse industriële burgerij.

Huet uitgezonderd behoorden ze allen tot de eerste Belgische generatie, die haar vorming (jeugdijaren tussen tien en twintig) had genoten onmiddellijk na het ontstaan van de Belgische staat. Zij hadden gezien waartoe het liberalisme in staat was en hadden de geleidelijke verstarring van het politieke leven na 1839 opgemerkt. Het waren allen jonge mensen, ontwikkeld en ongetwijfeld bekwaam, die alles van een eervolle toekomst verwachtten, en daarin gestimuleerd werden door Huet, die het tot zijn persoonlijke eer rekende, telkens één van zijn discipelen vooruitgang maakte. Uit de aard van hun beroepen resulteert ongetwijfeld een grote onafhankelijkheid tegenover de gevestigde machten, wat hun mogelijkheden pas goed tot hun recht laat komen, en hen bovendien de gelegenheid geeft vrij na te denken over allerhande politieke en filosofische problemen.

Financieel gezien hadden ze blijkbaar geen tekort. Dit is zeker zo voor Voituron, Fredericq, De Laveleye, Waelbrouck, Leirens en Stecher, van wie op verscheidene plaatsen getuigd wordt dat zij van huis uit bemiddeld waren, zelfs rijk (Leirens). Wat echter opvalt is dat geen van hen zich op de kiezerslijsten van de stad Gent vóór 1848 bevindt, tenzij Alexis Dumont, maar dan als vertegenwoordiger van zijn moeder. Dit is ongetwijfeld één van de verklaringen voor hun democratische overtuigingen in 1848.

De voertaal binnen de Société Huet was evident het Frans. Huet zelf was Fransman, enkelen waren van Waalse afkomst, anderen waren verfranse Vlamingen. Daarnaast zijn er enigen die men kan bestempelen als taal-orangisten: Fredericq, Heremans en Leirens. De eerste twee waren leden van het Vlaamsch Gezelschap³³.

De vergaderingen gingen door bij Huet of bij Moke³⁴, zonder vaste frequentie³⁵. De discussies die men er voerde, handelden over diverse onderwerpen, die echter meestal verband hielden met sociale filosofie of politiek. Vermits het verband waarin ze plaats grepen veel losser was dan het kader van een cursus aan de universiteit, konden ze zich permitteren filosofen als Fourier (in 1847)³⁶ en Proudhon (in 1849) te bestuderen, of het onrechtvaardige van het erfenisrecht (waarin Huet Saint-Simon volgde)³⁷. De groep kan dus met recht een socialistische club genoemd worden, en niet een geheim genootschap, zoals er in die tijd veel ontstonden. Hun socialisme kan men met een klassieke benaming 'utopisch' noemen, maar beter ware de uitdrukking 'socialisme conceptuel'³⁸. Met een actieve inte-

(33) W. ROGGHÉ, *Gedenkbladen*, Gent, 1898, p. 23.

(34) P. FREDERICQ, *Notice sur Jean Stecher*, p. 35.

(35) In praktijk elke week.

(36) BUG, Fonds Voituron, *Questions sociales*, Verslagen van het jaar 1847.

(37) F. HUET, *Sommaire du cours de philosophie*, p. 324.

(38) „Ce socialisme-là, qui fut baptisé utopique, nous l'appelons conceptuel parce

resse voor het geestesleven in Frankrijk lieten ze zich meedrijven op de stroom van de progressieve ideeën in verband met het pauperisme, de vrouwenemancipatie, de progressieve belastingen, de produktiebeperkingen in het algemeen belang e.d.m.

De aard van de onderwerpen in acht genomen, is het normaal dat ieder zichzelf persoonlijk bij het tema betrokken voelde, en dat de gesprekken met de nodige zwier overkwamen. Virginie Loveling schrijft daarover het volgende: „Soms werd er over een punt geredetwist met zulk een hevigheid dat een oningewijde licht zou gewaand hebben dat de discussiërenden handgemeen gingen worden, met zulke bliksemende argumenten, aan een kruisvuur gelijk, hield elk zijn mening staande. Ik moet echter bekennen dat noch toen, noch later ik nooit iemand tot een andere opinie heb zien bekeren, noch afstand van de zijne doen... Bij al die hierboven vermelde bijeenkomsten werd uitsluitend de Franse taal gebruikt, wat mij niet belette vurig vlaamsgezind te zijn, zoals allen het in huis waren³⁹”.

Noch de aard van de discussies noch het tijdstip van de stichting hoeven verwondering te wekken. Men leefde toen in volle voorbereiding van het liberaal kongres van juni 1846. Wat dit kongres vrijgemaakt heeft aan ideologische en politieke gisting op korte termijn, kan men alleen maar schatten. Het aantal nieuwe verenigingen en debatingclubs, alle met progressieve of radikaal-liberale strekking, dat in de tweede helft van de veertiger jaren gesticht werd, spreekt echter boekdelen⁴⁰. Ongetwijfeld speelt hier ook de rage mee die in Frankrijk heerste. Bovendien leefde men in een algemene economische malaise, die zich vooral vanaf 1845 deed gevoelen. In dat jaar teisterde een aardappelplaag het land. De gemiddelde prijs per hl. in Oost-Vlaanderen liep op tot 9 fr., daar waar hij normaal schommelde rond 8 fr.⁴¹. Hierop volgde een algemene landbouwkrisis, waarbij bv. de prijs van de tarwe in Oost-Vlaanderen van gemiddeld 20 fr. in 1847 opliep tot meer dan 30 fr.⁴².

In verband met een dergelijke politieke en economische onrust was het evident dat de kring Huet zich niet beperkte tot steriele discussies, waar iedereen zijn mening staande hield. Uit de overtuiging dat er in dit land iets fundamenteels diende te veranderen, haalden zij de moed om dit naar buiten toe te manifesteren. Daartoe namen zij twee initiatieven. Het eerste was de stichting van het tijdschrift *La Flandre Libérale*, in 1847. In theorie was dit een maandblad, dat echter steeds in dubbele exemplaren, en dus slechts vijf keer per jaar verscheen. Het blad besteedde vooral aandacht aan filosofische problemen, en aan het onderwijs, en ruimde ook plaats in voor de Vlaamse beweging. Een eigenaardigheid was dat de artikelen geen

qu'il est une conception de l'esprit. Conception déterminée par l'existence d'injustices sociales, mais qui, au lieu de chercher la solution à ces injustices dans l'évolution de la société, la cherche dans le cerveau des hommes”.

G. BOURGIN, en P. RIMBERT, *Le Socialisme*, Parijs, 1971, p. 6.

(39) V. LOVELING, *Herinneringen*, p. 16.

(40) Zie hiervoor: J. DHONDT, *Men schreef 1848*, in: *Geschiedkundige Opstellen*, Antwerpen, 1963, p. 173 e.v.

(41) *Exposé de la situation du royaume (période décennale de 1841-1851)*, Brussel, 1852, deel III, p. 87.

(42) Idem, p. 89.

auteursnaam droegen. In de Gentse universiteitsbibliotheek is echter een jaargang 1847-1848 beschikbaar, waarin met potlood deze namen werden opgetekend ⁴³. Daardoor weten we, dat het bijna uitsluitend door Callier en De Laveleye voor de eerste twee, en Stecher voor het derde onderwerp, recht gehouden werd. Het weerspiegelde nogal goed de ideeën van de Société Huet en vroeg ook aandacht voor het 'socialisme' van Bordas Demoulin, een man die ze tot één der grootste filosofen aller tijden rekenden. Er is echter ook een duidelijke invloed van radikaal-liberale stellingen, zoals verkondigd op het kongres, iets wat vooral aan Callier moet toegeschreven worden. Zo propageerde het tijdschrift een reorganisatie van het hoger onderwijs in de zin van een grotere autonomie tegenover de Kerk en oefende het kritiek uit op de Leuvense universiteit.

Een tweede initiatief dat door de groep genomen werd, was het verlenen van medewerking aan *Le Messenger de Gand* ⁴⁴, het orangistische Gentse blad, dat zijn kolommen na 1845 nu ook open hield voor de republikeins-gezinden. Zolang er zich geen uitzonderlijke omstandigheden voordeden, borgen deze beide initiatieven niets verontrustend in zich voor de staat, noch voor het kerkelijk gezag, vermits ze niet in de volkstaal waren opgesteld.

DE REVOLUTIE VAN 1848

Bij het bekend worden van de revolutie in Parijs einde februari, was de publieke opinie uit haar lood geslagen ⁴⁵. Niets in de verslagen van de discussies wijst erop dat de groep Huet minder verrast was dan andere intellectuelen. Zij gingen echter wel snel tot de actie over. Na het bekend worden van de revolutie is er een heel korte periode van verwondering geweest, en opeens verschijnt in de *Messenger de Gand* ⁴⁶ een intekenlijst ten voordele van de gekwetsten van de revolutie van Parijs. De eerste intekenaars waren Huet zelf, Moke, Molitor en Callier, en verder praktisch alle leden van de Société Huet. Veel bracht die intekening niet op, maar men stelt zich wel de vraag waar dit geld moest voor dienen. Was het voor de gekwetsten, of was het om de revolutie in Frankrijk te steunen? De jonge Edouard Huet, broer van François, nam immers aktief deel aan de opstand ⁴⁷. Het kon ook voor de revolutie in België zijn, die in beperkte republikeinse kring werd voorbereid. Hoe dan ook, deze publieke geloofsbelijdenis vestigde de aandacht van de autoriteiten op Huet c.s. Niet alleen van de autoriteiten, want in de nacht van 13 op 14 maart ⁴⁸ werden ten

(43) In het voorzichtige schrift van onze eeuwige verslaggever Paul Voituren.

(44) A. VERMEERSCH en H. WOUTERS, *Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische pers. 1830-1848*, Leuven, 1958, pp. 98-99.

(45) Zie hiervoor A. VERMEERSCH, *L'Opinion belge devant la révolution française de 1848*, in: *Revue du Nord*, XLIX, 1967, pp. 483-508.

(46) *Le Messenger de Gand*, 3 en 4 maart 1848.

(47) Hij was verbonden aan het ministerie van financiën. Het was dezelfde Edouard Huet die later ondervoorzitter zal worden van de Franse Ligue de l'Enseignement.

(48) H. WOUTERS, *Dokumenten betreffende de geschiedenis van de arbeidersbeweging*, Leuven, 1963, p. 570.

huize van Huet enkele glasraampjes uitgegooid door verhitte leden van het Vlaamsch Gezelschap. Men heeft later beweerd dat het op aanstoken was van hoogleraar Serrure, die met lede ogen de stijgende invloed van Huet binnen het Vlaamsch Gezelschap aanzag⁴⁹. Er zat inderdaad een duidelijke bedoeling achter deze incidenten, nl. Huet en Moke compromitteren. Het huis van Molitor, die niet tot de Société behoorde, bleef immers ongemoeid, hoewel hij toch ook de intekenlijst had onderschreven. Het blijkt dus dat, niettegenstaande de nasleep van een banket, de kraaiers zeer goed ingelicht waren over de vergaderingen van de Société en hun aktie geen zuiver toeval was.

Op het ogenblik van deze feiten vertoefde Huet niet in Gent. Hij had belangrijker zaken elders te doen, en bij nader beschouwen waren die niet zo onschuldig als hijzelf en zijn familie⁵⁰ later hebben voorgegeven. Het lijdt geen twijfel dat hij, samen met Spilthoorn, Jottrand en enkele anderen een tijdlang aktief in België de revolutie heeft voorbereid. Het is moeilijk zijn spoor juist te volgen tussen eind februari en juni 1848, vermits de nodige bronnen ontbreken. Er zijn enkele rapporten van de vreemdelingenpolitie, waarin zijn naam voorkomt, en er is de korrespondentie tussen Huet en zijn broer in Parijs, zijn zusters in Sens, en zijn echtgenote in Gent⁵¹. Deze korrespondentie biedt echter het nadeel dat er in deze periode enkele brieven lijken te ontbreken, zodat wel brieven aan François Huet overbleven, maar van hem ongeveer niets bewaard bleef. Tenslotte zijn in de politiearchieven van Brussel de fardes van A tot en met H van de Biographie des Suspects verdwenen⁵². Pogen we niettegenstaande dat, toch zijn aktiviteiten in die tijd na te gaan, dan zien wij dat hij uiterst mobiel was.

Bijna onmiddellijk na het bekend worden van de revolutie, vertrok Huet naar Frankrijk, om er het terrein te verkennen. Dit maken we op uit een brief van zijn zuster Adèle: „Je vous avoue que j'ai été bien satisfaite de voir que mon frère est venu sonder le terrain avant de rien decider en Belgique”⁵³. Huet had dus het voorbeeld van Spilthoorn gevolgd. In een rapport van de politiekommissaris van Brussel, Bartholeyns, aan Hody, dat gedateerd is op 28 maart 1848, staat te lezen dat Huet, samen met Johannot en Hetzel, uit Antwerpen in Brussel is aangekomen⁵⁴. Voegt men deze twee feiten samen, dan is het verleidelijk te denken dat Huet deze twee Franse revolutionairen naar België meetroonde, of tenminste toch begeleidde. We weten ook dat de uitgever Hetzel en de etser Johannot in nauw kontakt stonden met de leiders van de inval bij Risquons-Tout. Deze twee heren vertoefden reeds op 16 maart bij Huet in Gent⁵⁵, en zouden ook later met

(49) P. FREDERICQ, *Notice sur Jean Stecher*, p. 50.

(50) BUG, Fonds Fredericq, Handschrift 3706, *Mijne vijf jaren te Gent op het atheneum (1862-1867)*.

(51) Deze korrespondentie is bewaard in de universiteitsbibliotheek van Gent, fonds Fredericq, maar vooralsnog niet geïnventariseerd.

(52) A. VERMEERSCH en H. WOUTERS, *Bijdragen...*, p. 108, noot 27.

(53) BUG, Fonds Fredericq, brief van Adèle Huet aan Josephine Huet, d.d. 23 maart 1848.

(54) H. WOUTERS, *Dokumenten betreffende de geschiedenis van de arbeidersbeweging*, p. 532.

(55) J. DHONDT, *Woelingen te Gent in 1848*, in: *H.M.G.O.G., Nieuwe Reeks*, 1948, deel III, p. 56.

hem in nauw contact blijven. Na de mislukte inval in Risquons-Tout reisden ze over Gent, waar ze op 1 april bij Huet te gast waren ⁵⁶, naar Kortrijk en een paar dagen later verlieten zij ijlings België. Op 3 april 1848 deden Huet, Jottrand en Faider hen uitgeleide aan het station ⁵⁷. Men mag dus besluiten dat Huet in die kapitale maand maart 1848 in voortdurend contact was met de organisatoren van een mogelijke republikeinse staatsgreep in België, en misschien zelfs de contactman was in Gent. Hoewel na maart alle hoop op een spoedig welslagen van de republikeinse actie verzwonden was, volhardde Huet toch in zijn houding. Op 30 april schreef hij een revolutionaire geloofsbelijdenis, volledig in de trant van zijn filosofie, aan zijn broeder Edouard. Hij dankte zijn broer voor de brief van een week geleden ⁵⁸ en beloofde hem door te gaan op de ingeslagen weg. Hij ging verder : „Le point délicat c'est de maintenir l'égalité et de proscrire l'exploitation de l'homme par l'homme, sans blesser la liberté individuelle d'une part, et de l'autre sans arrêter la production et l'accroissement des capitaux. Il est certain que le travail, quoiqu'en discut les fouriéristes, et surtout le travail manuel, aura toujours quelque chose de peu attrayant : il est certain encore qu'il n'y a pas aujourd'hui assez de capitaux et de richesses dans le monde. Voilà des difficultés” ⁵⁹. Hoe konden deze opgelost worden? Ten eerste door een verbetering van de zeden : „Je compte sur les forces morales, qui seront mises dans le monde par la diffusion des lumières. Proclamons toujours les principes. J'ai une foi entière dans la justice. Des objections qui paraissent formidables, seraient d'avance réfutées, si l'on admettait seulement une petite amélioration dans les mœurs et dans les idées”. En verder door alle militaire instellingen af te schaffen : „Plus de soldats, plus d'armées permanentes, voilà le mot de l'avenir”. Midden in een hulde aan Robespierre en aan het revolutionaire Frankrijk, breekt de brief plots af. Men vraagt zich automatisch af waarom hier een blad werd weggescheurd. Een tweede eigenaardigheid is de opmerking van Huets echtgenote in de rand : „Tu sais sans doute qu'on intercepte les lettres en qu'elles sont décachetées à Bruxelles. Je le mentionne pour l'édification des honnêtes gens qui se livrent à cette honorable besogne”. Hierbij schrikt men even op en onmiddellijk worden de woorden van provinciegouverneur De Jaegher aan Rogier duidelijk : „Mr. Huet peut ne pas avoir besoin d'excitation étrangère, mais il m'est revenu de personnes qui connaissent son intérieur de ménage, que sa femme au lieu de le retenir, le stimule dans cette voie”. Huet was op 25 maart 1845 te Sens gehuwd met Josephine Duplan, een vriendin van zijn zuster Adèle. Virginie Loveling beschreef haar als : „Française ook zij : klein, mager, nerveus, pijlrecht zich houdend, heel hoog en hard van blos, met sterk afgetekende trekken, kortgeknipt kinhaar, een zwart snorbaardje en een stijve, grijzende krul langs elke kant

(56) Brief van De Kerchove aan Hody, d.d. 5 april, 1848, in : H. WOUTERS, *Dokumenten...*, p. 587.

(57) H. WOUTERS, *Dokumenten...*, p. 584.

(58) Brief die niet bewaard werd.

(59) Brief van Fr. Huet aan E. Huet, dd. 30 april 1848, in : BUG, Fonds Fredericq.

der smalle wang⁶⁰. Hier komt een dimensie bij : men kan zich terecht afvragen welke invloed deze wat hooghartige dame op het optreden en de levensbeschouwingen van de hoogleraar had. Zij lijkt inderdaad radikaler geweest te zijn dan haar echtgenoot. Bij zoverre dat François zich soms verontrustte over de „attitude de scission et de protestantisme” van zijn echtgenote⁶¹. In dezelfde brief zegt hij te hopen een akkoord te kunnen bereiken over het probleem van de financies. Hij verheugt zich over het feit dat Duitsland op de goede weg is⁶², en hoopt dat Frankrijk verder het goede voorbeeld zal geven. Uit vage bedenkingen en romantische omhaal van woorden kan men in deze brieven weinig opmaken omtrent de konkrete rol die Huet speelde bij het voorbereiden van een revolutie in België en omtrent zijn houding tegenover Jottrand en de Association démocratique. Wel is het duidelijk dat hij onzeker staat tegenover wat zich in de naburige landen afspeelt, en dat hij vooral aarzelt wat België betreft. Het is deze onzekerheid en dit tekort aan krachtadigheid dat de republikeinse strekking in België verhinderde boven de oppervlakte te komen. De berichten die na mei 1848 binnen kwamen, waren verder teleurstellend. Edouard Huet meldde dat de reactie tegen verdere democratisering zich in Parijs begon te organiseren. Hij vreesde dat er botsingen zouden komen tussen democraten en reaktionairen : „Les premiers ont un poison actif qui n'atteint que le petit nombre, dont ils feront peut-être usage ; les autres un poison lent qui tue les plus faibles et qui abrutit les autres”⁶³. Hij merkte verder op dat de martelaren ook in de minderheid waren, maar toch de wereld hadden veranderd. In schrill contrast met zijn lyrische strijdwoorden stond de nuchtere mededeling : „J'ai pris des informations sur le meilleur placement de l'argent. Les rentes seraient un bon placement...”. Hij raadde Josephine aan fondsen te beleggen in de spoorweg van Rouen, vermits de regering die steunt. Men verwachtte immers een verdrievoudiging van de waarden. Daarna kwamen er uit Parijs nog enkele klachten⁶⁴. Wat overbleef was alleen de grondige overtuiging van François Huet dat er iets moest veranderen. Josephine schreef haar schoonbroer dat hij 'rudement démocrate' was en dat zij soms vreesde voor de vermetelheid van zijn principes⁶⁵. Hij beseftte wel dat „sans la malheureuse affaire des bandes de Risquons-tout qu'on a si bien exploitée, ce pays-ci serait déjà loin”⁶⁶, maar zag toch reeds een langzame terugkeer naar de ideeën van de revolutie. Deze woorden illustreerden maar al te duidelijk welke begoocheling men zich nog maakte, hoewel toen reeds volop de reactie aan kracht won. De konklusie van dit alles is, dat Huet gehoopt heeft dat iets zou

(60) V. LOVELING, *Herinneringen*, p. 145.

(61) Brief van Fr. Huet aan Josephine Huet, dd. 24 mei 1848, in : BUG, Fonds Fredericq.

(62) Het Frankfurter parlement of professorenparlement was voor het eerst samengekomen op 18 mei.

(63) Brief van Ed. Huet aan Fr. Huet, dd. 5 juli 1848, in : BUG, Fonds Fredericq.

(64) Brieven van Ed. Huet, dd. 14 en 26 juni 1848, in : BUG, Fonds Fredericq.

(65) Brief van Josephine Huet aan Ed. Huet, juli 1848, in : BUG, Fonds Fredericq.

(66) Idem.

veranderen, maar niet voldoende beseft dat hij daarvan de bewerkër moest zijn. Zijn afkeer van alle geweld en zijn burgerlijk vertrouwen in de sociale rust, maakten dat hij vrede nam met een revolutie in de ideeën, iets wat zich slechts op lange termijn manifesteert.

De andere leden van de Société Huet hadden ondertussen niet gerust. Ook zij hadden in de maand maart gepoogd wat leven in de brouwerij te brengen. De discussievergaderingen, die tot dan toe wekelijks plaats hadden, werden na 3 maart opgeschort, om pas op 31 maart te worden hervat. Op de vergadering van het liberaal kiesvennootschap van 12 maart werden Callier en Stecher op de twee vakante zetels in het bestuur verkozen⁶⁷. Dit wijst er op dat zij handig van de omstandigheden gebruik maakten om in de associatie vooruit te dringen. Over een mogelijk aandeel van één hunner in de relletjes medio maart te Gent is niets bewezen. Ongetwijfeld hebben ook zij gehoopt de omstandigheden naar hun hand te zetten, maar vreesden ook zij te erge ongeregeldheden van de kant van de jonge arbeiders, om de situatie ten volle uit te buiten.

Pas na de mislukte maand maart meenden zij het ogenblik gekomen om hun stem te verheffen. *La Flandre Libérale* van mei 1848 bevatte twee hoogst merkwaardige artikelen. Het eerste is een bloemlezing uit een republikeins werk dat naar aanleiding van de februari-gebeurtenissen het licht had gezien⁶⁸. Het was vervuld van onverholen spot voor „le répugnant spectacle de l'étroitesse du cœur et de la myopie de l'esprit”⁶⁹, en predikt een nieuw België, meer liberaal, meer democratisch en meer kristelijk⁷⁰. Het tweede artikel⁷¹ herinnerde nogmaals aan de principes die aan de basis liggen van het blad. Twee vaststellingen voerden naar hun doelstelling: „La nature même du gouvernement était faussée, le pouvoir usurpé par une minorité habile et audacieuse, les libertés les plus sacrées méconnues dans la pratique... L'Eglise pesait sur l'état et la religion intervenait dans le gouvernement”⁷². De auteur konstateerde echter dat ook het kabinet-Rogier, in juni 1847 aan het bewind gekomen, nog niets substantieels gedaan had om de krisistoestand waarin het land verkeerde, te verbeteren. In een staaltje van sterk proza merkte hij op: „La vie du serf était plus sûre, plus heureuse que celle de nos prolétaires... Perdu, meurtri, broyé dans une lutte impitoyable, frappé dans la santé de son corps, frappé dans son intelligence, frappé dans les sentiments les plus sacrés de son cœur... il ne voit au-dessus de lui ni droit ni espérance, mais rien qu'une force aveugle inexorable”. Verder zegt hij: „Il faut faire en un jour de crise ce que nous n'avons pas voulu faire pendant de longues années de paix et d'abondance”⁷³. Hij hoopt dat de geleidelijkheid waarmee men zich in

(67) J. DHONDT, *Woelingen te Gent in 1848*, p. 50.

(68) Het ging hier om: *Le Livre de la Nationalité belge. Par un Bèotien*.

(69) *La Flandre Libérale*, 1848, I, p. 339.

(70) „Le souffle vital nous vient de l'esprit libéral, de l'esprit chrétien qui agite le monde”.

La Flandre Libérale, 1848, I, p. 340.

(71) *Politique Intérieure*, in: *La Flandre Libérale*, 1848, I, pp. 347-370.

Dit zou van de hand van G. Callier zijn en dateren van mei 1848.

(72) Idem, p. 347.

(73) Idem, p. 353.

België bewust wordt van wat zich afspeelt, het mogelijk zal maken dat de veranderingen niet zo turbulent plaatsgrijpen als in Frankrijk, maar wel overwogen zullen zijn op het vlak van de wetgeving. Hoewel hij toegeeft dat het koningschap in België „la plus légitime de toutes”⁷⁴ is, wijst hij toch op alle inkonvenienten van een dergelijke staatsinrichting en spreekt hij zich in een gloedvolle argumentatie uit voor de republiek. Ook voor de moderne lezer is zijn taal nog meeslepend, maar er ligt een te grote onevenredigheid tussen de scherpte waarmee hij wantoestanden schetste en aankloeg, en de voorzichtigheid waarmee hij de heelmiddelen — hoewel ze ver strekten — aanpreef. Dezelfde onevenredigheid die ook andere republikeinen verlamde.

Een van die ingrijpende maatregelen, die in de lijn van de democratisering lagen, en toch langs wettelijke weg tot stand kwamen, was de afschaffing van het dagbladzegel op 25 mei 1848. Dat de groep Huet hierop gewacht had, is duidelijk. Reeds in juni startten zij met de publikatie van de Broedermin. Het eerste nummer verscheen op 23 juni 1848⁷⁵. Dat deze Frans-republikeinse groep een Nederlandstalige krant uitgaf, hoeft geen verwondering te wekken, er waren immers voldoende orangisten in de Société. De centrale figuur in de redactie van de krant was Constant Leirens, een vriend van Jottrand en mede-uitgever van Artevelde of De Burger Democraet. De Broedermin ging uit van een mennaisiaanse basis. Het duidelijkst is dit te merken in de artikelenreeks die ondertekend werd door: 'Een gelovige'⁷⁶. Dit maakte dat de krant een struikelsteen werd voor het katholieke gezag in het bisdom. Het was immers het duidelijkste bewijs dat de devierende gedachten van Huet uiterst gevaarlijk konden zijn voor het gewone volk.

DE EERSTE REAKTIE

Medio 1848 was de storm grotendeels uitgewoed. Het duidelijkst is dit te merken aan de reactie die inzet in juli en gans de tweede helft van het jaar zal beslaan. Het is normaal dat de veelvuldige rapporten waarin de naam Huet voorkwam, niet zonder gehoor konden blijven. Nochtans was het niet de hoogleraar die eerst gevisieerd werd, maar zijn twee vertrouwelingen. In een schrijven aan Charles Rogier, minister van binnenlandse zaken en regeringsleider, kloeg de Haussy, minister van justitie, Callier en Stechel (sic) aan als de twee voornaamste redakteurs van *La Flandre Libérale* en de Broedermin⁷⁷. Hij vroeg de gepaste maatregelen. Deze brief maakt twee zaken duidelijk. Vooreerst, dat de minister wel goed leek te weten wie *La Flandre Libérale* redigeerde, maar minder wie verantwoorde-

(74) „Assurément la royauté du roi des Belges est la plus légitime de toutes...”, *La Flandre Libérale*, 1848, I, p. 359.

(75) E. VOORDECKERS, *Bijdragen tot de geschiedenis der Gentse pers. Repertorium (1667-1914)*, Leuven, 1964, p. 104.

(76) De auteur ervan was Cesar Fredericq.

(77) Brief van De Haussy aan Charles Rogier, dd. 27 juli 1848, ARAB, Rogier, 482.

lijk was voor de Broedermin. Ten tweede, dat niet hun aktiviteit als journalist hem gevaarlijk voorkwam, maar het feit dat ze op de universiteit werkzaam waren en aldus invloed hadden op de studenten. Rogier beseftte dit laatste zeer wel, en stuurde de brief door naar de administrateur van de universiteit om meer inlichtingen te vernemen over deze twee repititoren ⁷⁸. Vanuit Gent kwam prompt het antwoord dat Callier en Stecher inderdaad La Flandre Libérale redigeerden, maar dat de geruchten over hun medewerking aan de Broedermin „ne constituent pas ... des éléments suffisants de preuve” ⁷⁹.

De brief van de administrateur kreeg in potlood de aantekening : „Consultez le nouveau gouvernement, 31/8 '48”. Strikt gezien was er geen volledig nieuwe regering. Deze aantekening heeft dus slechts zin als men in „le nouveau gouvernement” de medio juli door de overgang van Frère-Orban van Openbare Werken naar Financiën, en de door de opname, als zijn opvolger, van de Gentenaar Rolin, gewijzigde regering wil zien. Het advies van Rolin is ons niet bekend, het gevolg ervan wel : Callier en Stecher werden verder ongemoeid gelaten. Dat was echter niet naar de zin van enkele behoudsgezinden voor wie Huet een oud zeer was, en op 25 september 1848 schrijft de pas benoemde gouverneur van de provincie, De Jaegher, een vertrouwelijke brief naar Rogier, waarin hij Huet voor het eerst nominatim aanvalt, omdat hij zijn onderwijs langzaam van de monarchie had laten deviëren en anti-militarist was. Het is deze brief waarin de beruchte passage over Huets echtgenote voorkomt ⁸⁰.

Op 9 november kwam de gouverneur nogmaals in een uitvoerig betoog terug op het gevaar dat de sociale rust liep. Bepaalde lagen van de bevolking : handwerklieden, jongelui zonder beroep en dagloners bleven zich roeren. In zijn ogen was Huet de schuld van alles, en samen met hem Stecher, Callier en Moke. De kernzin van gans het pleidooi van de Gentse gouverneur was : „Le petit noyau que je viens de citer établit le schisme dans le personnel enseignant à Gand” ⁸¹. C. Rogier verloor blijkbaar zijn koelbloedigheid niet, en liet Huet vooralsnog betijen. Dit zette De Jaegher ertoe aan, opnieuw aan te dringen en nu op een veel heftiger wijze : „On dit que la monarchie s'en va ; elle fait plus, elle se suicide” ⁸². Voorlopig moest de gouverneur het hierbij laten, vermits hij geen verdere duidelijke beschuldigingen kon uiten, of een verantwoording van zijn motieven kon openbaar maken.

(78) Callier en Stecher waren verbonden resp. aan Huet en Moke.

(79) Brief van de Rote aan Rogier, dd. 16 augustus 1848, ARAB, Rogier 482.

(80) Brief van De Jaegher aan Rogier, dd. 25 september 1848, in : H. WOUTERS, *Dokumenten...*, p. 694.

(81) Brief van De Jaegher aan Rogier, d.d. 9 november 1848, in : H. WOUTERS, *Dokumenten...*, p. 694.

DE KATOENSTAKING VAN 1849 EN DE TWEEDE REAKTIE

Het rumoer en de golf van politieke onzekerheid die over het ganse land de aanvang van 1848 hadden gekenmerkt, waren bij de jaarwisseling ineengeschrompeld tot in enkele centra, en herleid tot een latente sociale onrust, normaal gevolg van een crisis, die echter een mogelijk gevaar opleverde. Nog was de nasleep van de voedselschaarste te voelen. De cholera woedde in alle hevigheid en zou in 1849 te Gent naar schatting zowat 2.000 slachtoffers maken⁸³. De sociale strijd herbegon: in de eerste maanden van 1849 hadden verscheidene meetings plaats⁸⁵, die echter door de politie van nabij in het oog gehouden werden, of door (gehuurde?) arbeiders uit elkaar geslagen⁸⁶. 1849 moest ook het jaar worden van het herstel van de economische crisis. Voor het midden van het jaar was er een industrietoonstelling gepland, waarop de 'moderne' uitrusting van de fabrieken en de voortreffelijkheid van hun produkten geëtaleerd werd, met het (onuitgesproken) doel daarna orders te kunnen boeken.

Dit alles kan misschien een verklaring vormen voor de kalmte die aan de oppervlakte bleef gedurende de eerste helft van 1849. Eens de nijverheidstoonstelling voorbij begonnen de moeilijkheden echter opnieuw. Zij zouden leiden tot een algemene staking in de Gentse katoennijverheid waarvan gouverneur De Jaegher later zou zeggen: „Depuis que l'industrie cotonnière s'est implantée à Gand, jamais coalition d'ouvriers n' y avait pris ni cette extension, ni ce caractère, ni cette forme d'organisation”⁸⁷. Hij zag hiervoor twee oorzaken. Een eerste was het voorbeeld van stakingen in andere steden zoals Tourcoing, Lille, en Roubaix, van waaruit arbeiders naar Gent zouden getrokken zijn, om daar ook tot staking aan te zetten. Dit was echter een verklaring die z.i. niet de ware bron aanboorde. De diepste reden was een algemene demoralisering bij de anders zo werkzame arbeiders, volgens hem veroorzaakt door de aktie van de socialistische pers. En weer moet de Broedermin het ontgelden. Nu beweerde hij eindelijk de bewijzen in handen te hebben dat alle republikeinse drijfverijen op rekening van Huet moesten geschreven worden. Een getuige had hem meegedeeld dat Huet de basisartikelen schreef welke — vertaald door Callier of Stecher — in de Broedermin verschenen. Zijn inlichtingen waren echter onbetrouwbaar, noch Callier, noch Stecher kenden voldoende Nederlands om dit te doen.

Daarna volgde een Philippica tegen Huet, die door de gouverneur met alle zonden van Israël beladen werd. Hij heeft de schuld van de staking, zijn kuiperijen verscheuren het onderwijzend personeel van de universiteit,

(82) Brief van De Jaegher aan Rogier, d.d. 20 november 1848, ARAB, Rogier, 482.

(83) Het bevolkingscijfer van Gent daalde in 1849 van 106.318 tot 104.618. Dit niettegenstaande er een inwijkingsoverschot was van 677. Zie: *Statistique de la Belgique. Population. Mouvement de l'état civil pendant l'année 1849*, Brussel, 1850.

(85) Meestal in het kabaret St. Arnould, dat eigendom was van de excentrieke advocaat De Souter.

(86) Zie o.a.: *L'Organe des Flandres*, 5 en 6 februari 1849, en *Den Vaderlander*, 7 februari 1849.

(87) Brief van De Jaegher aan Rogier, dd. 6 december 1849, ARAB, Rogier, 482.

hij is een bederver van de jeugd... : „Huet est l'audacieux sectaire qui a monté et développé tout cet échaffaudage”⁸⁸.

De provinciegouverneur had ongetwijfeld volkomen gelijk wanneer hij beweerde dat er een bekwaam organisator aan de leiding van de staking moest zijn. Vooreerst is het ogenblik (5 november 1849) uitstekend gekozen. De cholera-epidemie was uitgewoed, en de bestellingen voor de katoenproductie waren binnen. Er was weer volop werk in de fabrieken. Hiervan juist maakten de arbeiders gebruik om hun eisen voor te leggen. Hun staking was voor de werkgevers hoogst onaangenaam. Er hadden verscheidene vergaderingen plaats, waarop de eisen van de arbeiders tot één pakket gebundeld werden, en waarop de vertegenwoordigers van elke fabriek gekozen werden. Voor het eerst ook waren de spinners samen met de wevers in één algemene staking betrokken. In een minimum van tijd werden consignes doorgegeven⁸⁹. Kortom, de discipline waar de arbeiders zich aan hielden wijst op een planmatige aanpak.

Er is echter helemaal niets dat Huet kan aanwijzen als de leider van de staking, zoals De Jaegher wil doen geloven. In de familiepapieren van de Huets is er geen enkele allusie daarop. De vergaderingen van de Société gingen gewoon door, en de Broedermin matigde juist tijdens de staking haar toon. Dit was gewone voorzichtigheid, en juist het tegendeel van steun aan de stakers. De krant kloeg immers dat de arbeiders nu hun schulden bij de winkeliers niet zouden kunnen betalen. Dat zij daarmee meehielp aan de perskampanje van intimidatie en zuur-zoete overreding vanwege de fabrikanten, stoorde niet : het was juist de kleine middenstand die de Broedermin las.

Rogier zag zelf wel in dat Huet geen gevaar meer betekende voor de sociale rust of voor het regime. De brieven van de gouverneur maakten hem duidelijk dat de staking slechts een aanleiding was om Huet aan te vallen. Hij zag ook dat de hand van Mgr. Delebecque die van de gouverneur had vastgehouden waar deze schreef : „Sa philosophie s'annonça basée sur des principes catholiques mais de la nuance que le haut clergé des Flandres dut combattre plus tard chez ces vicaires, la nuance Lamenniste”⁹⁰. De argumentatie van de gouverneur was dubbel. Huet en konsoorten hadden een nefaste invloed op het gewone volk. Hun subversieve krant predikte veel te veel revolutionaire principes bij de gewone man, die met moeite kon lezen en zich doorgaans niet abonneerde⁹¹. Het tweede bezwaar was dat er voor de komst van Huet geen sprake was van geavanceerd liberalisme of republikeins socialisme. Dit tweede punt is duidelijk een kritiek van de doctrinaire liberalen, doorgaans ook van katolieke overtuiging, op de groeiende macht van het radikalisme in de liberale associatie. Een bewijs

(88) Idem.

(89) Er was bijvoorbeeld een eigenaardige afspraak onder de arbeiders, regelmatig de vroegmis bij te wonen in de St.-Baafskathedraal. Een bijkomend bewijs van de planmatige aanpak is het feit dat er in de fabriek van De Hemptinne niet gestaakt werd. De arbeiders verdienden daar meer dan elders. Bovendien was daar juist voor november het bezoek aangekondigd van de aartsbisschop van Cambrai.

(90) Brief van De Jaegher aan Rogier, dd. 9 november 1848 in : H. WOUTERS, *Dokumenten...*, p. 697.

(91) Idem.

van deze kritiek is de brief van de administrateur van de universiteit aan Rogier, d.d. 1 oktober 1849⁹², waaruit duidelijk wordt dat vooral Paul Devaux aandrong op een verwijdering van Huet en Callier. Toen ook de koning insisterde om maatregelen tegen de 'subversieve' kern te treffen⁹³, en er zowel in Gentse als in Brusselse katholieke kranten⁹⁴, venijnige aanvallen tegen de ongewone professor werden gelanceerd, besloot Rogier te handelen. Zijn optreden getuigde van takt en handigheid. Hij nodigde Huet uit tot een gesprek dat plaats had half maart 1850, en tijdens hetwelk het tot een loyale gedachtenwisseling kwam. Rogier vroeg Huet waarom deze zich niet kordater verdedigde tegen zijn aanvallers. Na afloop van het gesprek verklaarde Rogier in het openbaar dat het universitair onderwijs helemaal niet ongodsdienstig was⁹⁵. In een brief van Huet die na dit gesprek geschreven werd, is te lezen dat Rogier echter geen mededeling had gegeven van de rapporten van gouverneur De Jaeger. Hoopte Rogier dat Huet de Broedermin als spreekbuis voor zijn verdediging zou gebruiken, of La Flandre Libérale? Het is niet uitgesloten: een dergelijke handelwijze zou Rogier een ernstige troef in handen gespeeld hebben. Huet echter vond dat het beste antwoord nog steeds het zwijgen uit misprijzen was⁹⁶.

Een maand later valt Huet toch zijn belagers aan, door aan Rogier te schrijven dat zijns inziens de bedoeling van de Journal de Bruxelles alleen was een slecht klimaat te scheppen voor de stemming van de organieke wet op het middelbaar onderwijs⁹⁷. Overigens achtte hij nogmaals de tegen hem geuite beschuldigingen ongegrond. Een week later liet Huet, in antwoord op een brief van 20 april, aan Rogier doorschemeren dat hij toch misschien binnen afzienbare tijd emeritaat zou aanvragen⁹⁸, hoewel hij in principe aan zijn onafzetbaarheid hield. Op 4 mei tenslotte liet de hoogleraar formeel aan de minister weten dat hij zich terugtrok, nu hem een levenslang pensioen was beloofd, en dat hij zich opnieuw in Frankrijk zou vestigen. Het is dus duidelijk dat, door die belofte van een pensioen, Rogier ernstige druk heeft uitgeoefend om het vertrek van Huet te bespoedigen. Het ekskuus voor de aanvraag van emeritaat was de al te wankele gezondheid van François Huet. Tenslotte vertrok Huet naar Frankrijk op 19 augustus 1850, gevierd door zijn studenten en vereerd door zijn vrienden.

(92) Brief van De Rote aan Rogier, dd. 1 oktober 1849, ARAB, Rogier, 482.

(93) E. DISCAILLES, *Charles Rogier (1800-1885)*, Brussel, 1894, III, p. 292.

(94) o.a. in de *Journal de Bruxelles* van 19 mei 1850.

(95) Brief van Fr. Huet aan Ch. Rogier, dd. 1 maart 1850, ARAB, Rogier, 482 D.

(96) Idem.

(97) Brief van Fr. Huet aan Rogier, dd. 18 april 1850, ARAB, Rogier, 482 E.

(98) Brief van Fr. Huet aan Rogier, dd. 25 april 1850, ARAB Rogier, 482 G.

EPILOGG

Waarschijnlijk heeft Huet zijn beslissing genomen in de wetenschap dat hij door Callier zou opgevolgd worden. Dit plan lag al sedert medio 1849 in de gedachten van Rogier⁹⁹, tegen wil van Paul Devaux in. Wat meer is, Callier en Wagener, de twee opvolgers, kregen verlof om zich enkele maanden in Parijs filosofisch te vervolmaken, en waar elders dan bij Huet?

Rogier maakte van de gelegenheid gebruik om zich speciaal met de leden van de Société bezig te houden, en te pogen hen tot latere medestanders te maken. De benoeming van Callier tot hoogleraar te Gent spreekt boekdelen¹⁰⁰. Stecher, een ander geïncrimineerd persoon, werd in Luik agr  g  ¹⁰¹, nadat hij in een gesprek met Rogier blijken van bekeringsgezindheid had getoond¹⁰². Rogier zorgde ervoor dat L. Hymans zijn loopbaan in Brussel kon beginnen¹⁰³ met de vertaling van een Engels enkwet. Men kan deze lijst nog verder aanvullen door de aandacht te vestigen op de leeropdracht van Heremans aan de universiteit, de benoeming van Moke tot gewoon hoogleraar in 1850 enz.

Door een dergelijke verspreiding, haalde Rogier het scherp van de snee in de Société Huet, en maakte dat ze aldus alle gevaar verloor. Bovendien won hij enkele beloftevolle jonge krachten voor zich, die zich al gauw wat meer naar het centrum toe bewogen. De beslissing van Rogier was van groot belang voor de liberale partij. Men denke maar aan de latere rol van Gustave Callier te Gent, de invloed van Heremans op de Vlaamse studenten, het belang van Hymans te Brussel en de betekenis van Stecher en De Laveleye te Luik voor de vorming van zovele jonge liberale geesten.

Rogier was er bovendien in geslaagd de onafhankelijkheid van het onderwijs aan de universiteit te waarborgen, tegenover de forse stoten van Delebecque. De aanval op Huet was een precedent van wat later het incident Wagener, (opvolger van Huet), Laurent en Brasseur zou worden. In feite zijn de moeilijkheden rond Laurent het logisch gevolg van de zaak Huet. Dit wordt klaar als men weet dat de vergadering van het Belgisch episkopaat te Mechelen op 22 en 23 juli 1956, Delebecque aandacht vraagt voor de blijvende nefaste filosofische invloed van Huet en zijn publikaties, en voorstelde de aartsbisschop van Parijs te verwittigen tegen de gunstige roep die Huet daar genoot¹⁰⁴. De zaak Huet heeft echter nooit zoveel aandacht getrokken omdat de weerstand tegen Delebecque toen nog niet efficiënt georganiseerd was. Bovendien ging het er eigenlijk om de rechtgelovigheid van een katoliek. Zij is echter een duidelijk bewijs dat de latere openlijke tegenstelling tussen liberalen en katholieken, tenminste toch te

(99) Dit is op te maken uit de brief van De Rote aan Rogier, d.d. 1 oktober 1849, ARAB Rogier, 482.

(100) J. BIDEZ, *Gustave Callier*, in: *Liber Memorialis...*, p. 121.

(101) P. FREDERICQ, *Notive sur Jean Stecher*, p. 52.

(102) Idem.

(103) L. HYMANS, *Notes et souvenirs*, p. 27.

(104) A. SIMON, *Réunion des   v  ques de Belgique. 1830-1867. Proc  s-verbaux*, Leuven, 1960, p. 121.

Gent, voorafgegaan werd door een filosofische tegenstelling tussen katoelieken, waarvan een groot deel zich onder de autoriteit bogen, enkele anderen zich ertegen afzetten en evolueerden naar een a-religieus humanisme. Een van hen was de „kristen demokraat avant-la-lettre” François Huet.